

پژوهشنامه فقهی ۸

دوفصلنامه علمی - تخصصی پژوهشنامه فقهی

سال چهارم، شماره دوم، بهار و تابستان ۱۳۹۵، پیاپی ۸

صاحب امتیاز: دانشگاه امام صادق(ع)

مدیر مسئول: دکتر حسین علی سعدی

سرمدیر: دکتر غلامرضا مصباحی مقدم

مدیر داخلی: حبیب حاجتمند

اعضای هیئت تحریریه (به ترتیب الفبا)

سید محمدرضا امام.....دانشیار دانشگاه تهران
محمدباقر باقری کنی.....استاد دانشگاه امام صادق(ع)
محمدجواد سلمان پور.....دانشیار دانشگاه شیراز
حسین علی سعدی.....دانشیار دانشگاه امام صادق(ع)
نصرالله شاملی.....استاد دانشگاه اصفهان
غلامرضا مصباحی مقدم.....دانشیار دانشگاه امام صادق(ع)
اصغر آقا مهدوی.....دانشیار دانشگاه امام صادق(ع)
سید علی حسینی.....استادیار دانشگاه امام صادق(ع)
حسین ناصری مقدم.....استاد دانشگاه فردوسی مشهد
سید ابوالقاسم نقیعی.....دانشیار دانشگاه شهید مطهری

۱۵۶ صفحه / ۱۵۰۰۰۰ ریال

امور علمی و تحریریه: دانشکده الهیات، معارف اسلامی و ارشاد

تلفن: ۵-۸۸۰۹۴۰۰۱، داخلی ۳۷۴، نمابر: ۸۸۰۸۰۴۲۴

تهران، بزرگراه شهید چمران، پل مدیریت، دانشگاه امام صادق(ع)

Fiqh.journals.isu.ac.ir

Fiqh@isu.ac.ir

مدیریت امور فنی و چاپ: اداره کل پژوهش و نشر، اداره تولید و نشر آثار علمی،

تلفن: ۵-۸۸۰۹۴۰۰۱، داخلی ۵۲۸ - نمابر: ۸۸۰۹۴۹۱۵

E-mail: mag@isu.ac.ir

مدیریت توزیع و امور مشترکین: اداره توزیع و فروش

تلفن: ۵-۸۸۰۹۴۰۰۱، داخلی ۵۱۲ - نمابر: ۸۸۰۹۴۹۱۵

فهرست مطالب

- بررسی قاعده سلطنت و جریان آن در سلطنت بر نفس و اعضای بدن ۵
مهدی شایق
- بررسی و تحلیل مؤلفه های نظریات حوزه فقه حکومتی ۲۷
علی خلف خانی
- بررسی فقهی انتقال حق اولویت استخدام از پدر به فرزند ۵۱
سیدجلال میرعسگری
- بررسی ادله فقهی بطلان مهریه های سنگین ۷۹
محمد سرباز جمشید
- واکاوی مستندات فقهی قواعد حاکم بر تعزیرات ۹۳
حبیب حاجتمند / عبدالله حبیبی منش
- بررسی منطق موضوع شناسی فقه سنتی در موضوعات مستحدثه ۱۲۷
محسن سعیدی ابواسحاقی
- کاربرگ اشتراک ۱۴۷
- چکیده انگلیسی مقالات ۱۴۹

بررسی قاعده سلطنت و جریان آن در سلطنت بر نفس و اعضای بدن

مهدی شایق*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۲/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۸/۰۹

چکیده

یکی از قواعد مهم و پرکاربرد فقهی در حوزه معاملات، قاعده «تسلیط» است. این قاعده مضمون حدیث مشهور نبوی (ص) است که فرمودند: «الناس مسلطون علی اموالهم». هرچند سند این حدیث مرسل است، لکن شهرت روایی و فتوایی این حدیث جابر ضعف سند آن بوده و فقها در کتب فقهی به کرات به آن استناد نموده‌اند. همچنین مضمون این قاعده از طریق ادله دیگری چون بنای عقلا قابل اثبات است. در میزان دلالت این قاعده و حدیث سلطنت آراء گوناگون وجود دارد. برخی آن را صرفاً دال نفی حجر مردم بر تصرفات مشروع دانسته‌اند. برخی دیگر آن را دال بر تنفیذ عموم تصرفات دانسته‌اند. برخی دیگر آن علاوه بر این، آن را به معنای مشروعیت بخشیدن به اسباب تصرفات و جعل سلطنت برای مالک در اعمال انواع سلطنت دانسته‌اند. برخی دیگر علاوه بر این موارد آن را دال بر تسلط مالک بر تفصیل اسباب مثل عربیت و معاطاتی بودن بیع دانسته‌اند. در این نوشتار علاوه بر بیان اشکالاتی بر نظر اول، ادله‌ای بر اثبات مشروع بودن این قاعده و امکان تمسک به آن هنگام شک در نفس تصرف و همچنین اسباب تصرف اقامه شده است. در ادامه مباحث دلالت این قاعده بر تسلط بر نفس و اعضای بدن اثبات شده است.

واژگان کلیدی

قاعده تسلیط، قاعده سلطنت، نفس، اعضا.

* دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه تهران

بررسی و تحلیل مؤلفه‌های نظریات حوزه فقه حکومتی

علی خلف خانی*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۵/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۰/۱۴

چکیده

فقه حکومتی برخاسته از یک نیاز اجتماعی در قبال عملکرد فقه در حوزه حکومت‌داری است. نظریات در مورد چیستی فقه حکومتی به‌رغم گستردگی و عدم تدقیق آن، به سه رویکرد عمده تقسیم شده است. یک؛ نظریات روش‌شناسانه، نظریات موضوع‌شناسانه و نظریات ناظر بر استنباط «کل». هر یک از این تعاریف به وجهی از اهمیت و چگونگی فقه حکومتی پرداخته است. دسته اول، فقه حکومتی را ناظر به تحولات روشمند در حوزه فقه و اصول فقه معرفی می‌کنند. دسته دوم ابزار فقاهت کنونی را کافی می‌داند، اما پرداخت به موضوعات جدید در حیطه حکومت‌داری را در اولویت قرار می‌دهد. دسته سوم از نظریات در عین پابندی به فقاهت کنونی، به‌صورت پایه‌ای به دنبال تغییر و تکامل در ادبیات استنباط فقهی در حوزه روش و موضوع آن است.

تحقیق حاضر که حاصل مطالعه در آثار علمی است که در حوزه فقه حکومتی در سالیان اخیر توسط اندیشمندان مختلف ارائه و تبیین گردیده است. در این مقاله سعی بر آن بوده است که نظریات این حوزه فکری را در دسته‌بندی جدید و بر اساس مؤلفه‌های هریک از آن‌ها مورد کاوش و بررسی قرار دهد.

واژگان کلیدی

فقه حکومتی، نظام‌سازی، منطقه‌الفراغ، حکومت، کل‌نگری.

* دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه قم

بررسی فقهی انتقال حق اولویت استخدام از پدر به فرزند

سیدجلال میرعسکری*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۲/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۸/۲۸

چکیده

استخدام به عنوان یکی از عرصه‌های اجتماعی که رابطه بین مستأجر به معنای عام با اجیر به معنای عام ذیل آن تعریف می‌گردد، دارای اهمیت است. امکان فقهی «انتقال حق اولویت» در استخدام از پدر به فرزند برای تصدی مشاغل یکی از ابعاد قابل بحث در این حوزه است. در شرایطی که افراد متقاضی دارای صلاحیت برای تصدی یک شغل، حرفه، تخصص و منصب بیشتر از تعداد فرصت‌های شغلی موجود باشد، ناگزیر باید دست به انتخاب از بین متقاضیان زد. حال در شرایطی که نتوان فردی را بر سایر افراد که از نظر صلاحیت در یک سطح قرار دارند، ترجیح داد، آیا از منظر علم فقه به‌عنوان متکفل بیان احکام افعال آدمی، می‌توان برای فردی که پدرش در مسندی مشغول به کار است، حق اولویت در نظر گرفت یا خیر؟ در پاسخ به این پرسش، دو وجه عمده را می‌توان تصور نمود؛ وجه اول اینکه با توجه به مالیت حقوق و از آن جمله حق سبق و اولویت، این حق می‌تواند به صورت تملیک یا ماترک در اختیار فرزند قرار بگیرد و بنابراین فرزند دارای اولویت در استخدام تلقی گردد. وجه دوم اینکه با این کار، موجبات محرومیت سایر افراد از تصدی مشاغل فراهم آمده و عناوین ثانوی از جمله اضرار به غیر تحقق یافته و حکم نیز دستخوش تغییر می‌گردد و یا اینکه با توجه به مصلحت‌هایی که حاکم تشخیص می‌دهد به ویژه به جهت متهم نشدن نظام اسلامی به موروثی‌گری، می‌تواند اقدام به برداشتن چنین حقی با حکم حکومتی نماید.

واژگان کلیدی

استخدام، اولویت در استخدام، انتقال حق، تسلیط بر اموال، اضرار به غیر، حکم حکومت

* دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه فردوسی مشهد

بررسی ادله فقهی بطلان مهریه‌های سنگین

محمد سرباز جمشید*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۶/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۰/۱۹

چکیده

مهریه دارایی یا پولی است که شوهر به عروس خود در قبال ازدواج پرداخت می‌کند. در این نوشتار تلاش گردیده ماهیت حقوقی مهریه‌های غیرمقدور که در قالب تعهد مورد توافق زوجین قرار می‌گیرد مشخص شود. یکی از مصادیق بارز مهریه‌های غیرمقدور، مهریه‌های سنگین امروزی می‌باشد که تعیین میزان زیاد آن بدون توجه به توانایی زوج در پرداخت و تسلیم، سر منشأ مشکلات عدیده‌ای در جامعه است. به این منظور شایسته است اصول حقوقی و اخلاقی حاکم بر مقدار مهریه بازشناسی شود تا با اعمال آن بتوان در حل مشکل افزایش بی رویه مهریه قدمی برداشت. در این راستا می‌خواهیم برای حل این معضل خانوادگی و اجتماعی، راه حل فقهی و شرعی پیدا کنیم. در این مقاله میزان مهریه در فقه امامیه و عامه و حقوق موضوعه‌ی ایران بیان شده است و همچنین شرط بودن قدرت بر تسلیم مهریه و امکان دخالت قانون‌گذار در میزان آن مورد بررسی واقع شده و نهایتاً بطلان این چنین مهریه‌هایی را موجه و نزدیک به ثواب دانستیم.

واژگان کلیدی

مهریه، قدرت بر تسلیم، بطلان، میزان مهریه، مهریه سنگین.

* دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه آزاد واحد تبریز

واکاوی مستندات فقهی قواعد حاکم بر تعزیرات

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۳/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۹/۱۸

حیب حاجتمند*

عبدالله حبیبی منش**

چکیده

بحث از مجازات تعزیری خصوصاً قواعد حاکم بر جرائم تعزیری، از جمله مسائلی است که مستندات فقهی آن در بین متقدمان و معاصرین فقهای امامیه به طور منسجم مورد بحث قرار نگرفته است؛ بنابراین در این تحقیق پیش رو با روش تحلیلی از کلام فقهای امامیه سعی بر آن شده است تا در ضمن بررسی حدود و ثغور مفهوم تعزیر و مستندات موجود در خصوص کیفر تعزیری؛ ابتدا مبانی و اصول قواعد حاکم بر عقوبت‌های تعزیری بیان نماییم، زیرا که مباحث تعزیرات از یک سو به نوعی گسترده شده‌اند که تحت یک مؤلفه خاص نمی‌گنجد و از جهتی تعدد جرائم کیفری به گونه‌ای است که نیازمند بیان قواعد و اصولی هستیم که بتوان عقوبت تعزیر متناسب با عمل مستوجب تعزیر را در خصوص مسائل مستحدثه وضع نماییم؛ زیرا آنچه در جرائم تعزیری موجب شده است که به سراغ موضوع مورد بحث مراجعه نماییم؛ عنصر زمان و مکان است؛ بنابراین نگارنده در بیان اصول و مبانی قواعد حاکم بر تعزیرات، به نحوه تعیین کمیت و کیفیت عقوبت تعزیری در خصوص مسائل مستحدثه پرداخته است.

واژگان کلیدی

تعزیرات، عقوبت تعزیری، فقهای امامیه، حاکم شرع.

* فارغ التحصیل کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه امام صادق (ع)

Hajatmand.Habib@gmail.com

Habibimanesh313@gmail.com

** فارغ التحصیل دانشگاه علوم قضائی و خدمات اداری

بررسی منطق موضوع شناسی فقه سنتی در موضوعات مستحدثه

محسن سعیدی ابواسحاقی*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۴/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۹/۲۵

چکیده

با پیدایی علوم انسانی و نظام‌های اجتماعی مدرن، موضوعاتی پیش روی فقه گذاشته شده که در نصوص دینی حکمی در خصوص آن‌ها نیامده است. وقتی منطق سنتی موضوع شناسی با این موضوعات مواجه می‌شود، از سویی حجیت کارشناسی موضوعی در موضوعات سنتی را به موضوعات جدید تعمیم می‌دهد و مرجع تشخیص موضوعات جدید را به کارشناس می‌سپارد و از سویی با تمسک به عمومات و اطلاقات و یا اصول عملیه سعی در انطباق احکام شرع بر موضوعات می‌کند؛ اما در واقع موضوعات مستحدثه کنونی، حاصل برخورد تمدنی ما با دنیای مدرن هستند و بساطت موضوعات گذشته را ندارند و ما با خرده نظام‌ها و سیستم‌ها و در نهایت با یک نظام کلان به نام مدرنیته مواجه هستیم. این نظامات اساساً اموری فرهنگی - تاریخی هستند یعنی محصول فرهنگ دنیای مدرن‌اند و این فرهنگ به مثابه روح در این موضوعات حضور دارد. لذا تشخیص نسبت چنین فرهنگی با دین، کار فقیه است. از طرف دیگر با تمسک به عمومات و اطلاقات، این نظامات تجزیه به عناصر سازنده می‌شود و از ماهیت نظام به عنوان یک کل غفلت می‌شود. اقتضا ماهیت نظام‌مند موضوعات مستحدثه و ضعف منطق موضوع شناسی سنتی در تحلیل و مواجهه با این موضوعات، فقه را وارد مرحله جدیدی می‌کند و آن ورود به عرصه فقه نظامات است، عرصه‌ای که فقه به دنبال استنباط نظامات اجتماعی است.

واژگان کلیدی

منطق موضوع شناسی، موضوع مستحدثه، نظامات اجتماعی، نظام سازی، فقه نظام ساز.

* دانشجوی کارشناسی ارشد رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه امام صادق (ع)